

Otkoeda-koeda? Waarvandaan, waarheen?

Auteur(s):

Reitsma, A.

Verschenen in:

ESB, 85e jaargang, nr. 4266, pagina 605, 11 augustus 2000

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Op zoek naar het ultieme Oostblok reden we dit jaar met de auto door Rusland en Oekraïne. Rusland: na de verhalen van Paustovski en de jarenlange fascinatie voor het onbekende, lag het daar: vanzelfsprekend en onneembaar (acht uur wachten aan de grens), pittoresk en megalomaan, primitief en werelds tegelijk.

Een aantal economische factoren viel direct op. Allereerst de 'perfecte markten' langs de weg, die zich niet alleen uitten in de veelheid aan benzinemaatschappijen maar vooral ook in de 'detailhandel' op de vluchtstrook en in aan de weg gelegen dorpen. Massaal werden homogene goederen verkocht, in stalletjes met een onderlinge tussenruimte van misschien tien meter: overal aardappels, gedroogde vis in dorpen die aan het water lagen, bessen en cantharellen in bosrijke gebieden, warme thee uit de samovar in regenachtige streken, meloenen op de ring rond Moskou.

Helaas is de oorzaak bekend en aanzienlijk minder aandoenlijk dan de handel zich laat aanzien. Door het op grote schaal uitblijven van loonbetalingen immers, zijn veel Russen voor levensmiddelen en wat schaarse verdiensten simpelweg aangewezen op de opbrengst van hun 'volkstuintje'¹ of op de vrij beschikbare bosvruchten en rondzwemmende vis.

Een tweede opvallende factor werd gevormd door de eindeloze openingstijden van winkels, banken en postkantoren. Puur comfort voor toeristen zoals wij. Maar ook hier is niet uit te sluiten dat deze 24-uurs economie eerder wordt ingegeven door gebrek aan andere mogelijkheden om inkomen te verwerven, dan door een wens tot facilitering van het economisch verkeer en een niet-confessioneel verleden. In dezelfde lijn ligt waarschijnlijk het nog alomtegenwoordige beeld van werkverschaffing: geen grensovergang zonder een woud aan douaniers dat talonnetjes afgeeft en weer inneemt, geen winkels waar je zelf iets pakken of bekijken kunt maar immer de traag verlopende route via tenminste twee schakels personeel, en geen restaurant zonder portiers, band en dansers.

Ondanks dit alles leek Rusland er onvergelijkbaar veel beter aan toe dan Oekraïne en bijvoorbeeld Roemenië. Uiterlijke kenmerken als de afwezigheid van - merkbare - corruptie van de politie, de mate van renovatie en de bedrijvigheid in de steden, de westerse kleding, de bevoorrading van en klantgerichtheid in winkels, gaven Rusland het aanschijn beduidend meer EU-potentie te hebben dan het reeds genoemde Roemenië, dat op de lange termijn als potentieel toetreders gezien wordt. Afgemeten aan de kwaliteit van wegen en wagenpark streefde Rusland zelfs Polen en Tsjechië voorbij.

Voor een land dat gekenschetst wordt door een vicieuze cirkel van belastingontduiking, betalingsachterstanden en uitblijvende loonbetalingen is dat op zijn minst opmerkelijk. Het suggereert dat de politie een redelijk loon krijgt, dat er geld is voor herstel en onderhoud, en toch ook voor enige luxe consumptie. Zelfs de roebel was betrekkelijk convertibel (in ieder geval in heel Oekraïne). Gloort er dan toch hoop voor Rusland en is er een eu-perspectief?

Voor zo'n lichtend pad is, aldus een vorig jaar verschenen rapport², een scenario noodzakelijk waarin succesvolle aansluiting van de EU met Midden-Europese landen als Tsjechië en Roemenië reeds heeft plaatsgehad en een voortgaande oriëntatie op het Oosten plaatsvindt. Rusland zelf dient zich te ontwikkelen vanuit groeipolen, die actie ondernemen tegen corruptie en belastingontduiking, hetgeen op zijn beurt verbeteringen in het institutionele raamwerk rond financiële markten oproept. Stabiele eigendomsrechten moeten de overgang van ruil tussen bedrijven, naar meer monetaire transacties versterken. Dan kunnen investeringen meer en meer plaatsvinden op basis van marktgeoriënteerde afwegingen en kan de risicopremie in rentetarieven dalen. Een effectieve autoritaire overheid ondersteunt deze ontwikkeling.

Een aanscherping van dit beeld geeft een artikel in *tpe*³. Het laat zien hoezeer de economische instituties van Rusland door een aantal grote bedrijven, die sterke machtsconcentraties hebben en de media naar hun hand zetten, worden verzwakt en hoezeer willekeur in de belastingheffing en het bevoordelen van grote bedrijven het investeringsklimaat hebben verstoord en daarmee het potentieel voor duurzame economische groei ontworpen. Belangrijke vragen voor Poetin zijn dan ook of hij durft op te treden tegen de grote ondernemingen en in hoeverre hij stabiele eigendomsrechten weet te creëren en het belastingstelsel weet te hervormen. De meest recente berichten stemmen hoopvol. Het Westen herkent in Poetin de gezochte autoritaire leider. En Poetin zelf realiseert zich de problematiek van eigendomsrechten, en de machtsconcentraties bij een aantal oligarchen terdege. Recent heeft hij actie ondernomen om de laatsten in het gareel te brengen. En deze week werd bekend dat hij een verdrag voor belastinghervorming heeft ondertekend.

Er is geen reden voor hooggespannen verwachtingen. Maar misschien zal ooit een context gloren waarin het oud-bolsjewistische affiche dat we in Kiëv kochten een nieuwe betekenis krijgt: "wij voeden een nieuwe generatie op, vrij van oude waarden en geheel toegewijd" ... aan Europa?

---

1 R. Knaack, [De primitivisering van de Russische economie](#), *ESB*, 30 juni 1999, blz. 324-327.

2 CPB, INGen SEO, *Europese grensverlegging, scenario's voor Midden- en Oost-Europa tot 2010*, Den Haag, 1999.

3 R. Scharrenborg, Rusland: een nieuwe economische orde of verder verval? In: *Tijdschrift Politieke Economie*, mei 2000, blz. 58-67.